

BERETNING OM UNDERSØKELSE AV HØIFJELDSMYRER SOMMEREN 1911

AV MYRKONSULENT LENDE-NJAA.

EFTER paalæg av styret for Det Norske Myrselskap tilskrev jeg i april d. a. amtsagronomerne i Buskerud, Kristians og Hedemarkens amter, samt direktør *Ødegaard* og bad dem om mulig at gi anvisning paa et passende sted for den paatænkte myrforsøksstation for sætertrakterne. Resultatet herav var, at direktør *Ødegaard* henledet opmerksomheten paa Tisleiedalen, amtsagronom *Kvissellien* anbefalte stortingsmand *Gilleboes* sæter Grunna i Øier, og amtsagronom *Teige* holdt paa Trysil. De andre herrer kunde ikke angi noget bestemt sted eller undlot at svare. Desuten anbefalte fabrikeier *Kleist Gedde* Hemsedal og Hallingdal.

Undersøkelsen begyndte 28de juli med Hemsedal, hvorfra jeg fortsatte gjennom Tisleiedalen til Valdres, hvor styret for Bagn og Reinli almenning ønsket undersøkt nogen myrer for opdyrkning. Derfra reiste jeg til Øier og herfra over til Trysil. Reisen avsluttedes 6te august.

Tiden var knap, saaat jeg ikke fik anledning til at se paa alle de steder, der kunde være tale om for nævnte station; men av de undersøkte myrer er flere godt brukbare, saa der allikevel er noget at vælge mellem.

For oversigtens skyld skal jeg nedenfor gi en kort beskrivelse av de undersøkte myrer — distriktvis.

I. *Hemsedal.*

Efter *Kleist Geddés* anvisning henvendte jeg mig til gaardbruker *Kirkeboen*, som velvillig gav opplysninger om myrer i dalen og om forholdene forresten. Det var glædelig at se, at der var god fart i myr dyrkningen i Hemsedal. Paa mange gaarder saaes opdyrkede myrer — særlig mindre myrer — og det var den almindelige opfatning, at myrene gav større foravlinger end fastmarken. Og det er ganske rimelig, da sommeren er meget tør i Hemsedal. I sommer var der usedvanlig tørt, men allikevel saa jeg flere myreng, som gav meget for. Paa den dyrkede fastmark, som almindelig ligger i sydskraaninger, var derimot baade akker og eng for en stor del avsvidd. Det er ikke rart, at Hemsedølerne har begyndt med myr dyrkning; dalen er trang, og fastmarken er meget tung at rydde. De mange og store stenrøser utover jorderne fortæller tydelig nok herom. Det var interessant at se, at man hadde indrettet avgrøftningen efter det tørre klima. Der bruktes bare ganske grunde grøfter, sjelden noget videre over 0,5 m.; de var dels aapne, dels fyldtes de næsten like til dagen med sten. Avstand

mellem grøftene 10—15 m. Selvsagt brukte man myrene væsentlig til eng. En del lot dem græsbinde sig selv, men i de senere aar hadde enkelte begyndt at saa i græsfrø, navnlig timotei, og denne saa ut til at slaa godt til. Paa et par myrer stod ogsaa kløveren — særlig alsikkekløveren — ganske bra, skjønt der ikke var kalket. De fleste dyrkede myrer var jordkjørt, og man brukte gjerne ogsaa jordblandet gjødsel til myr.

Som nævnt var det mest mindre myrer, som var dyrket, men *Foleimsmyren*, som ligger like ved Hemsedal kirke, er eksempel paa et større myr dyrkningsforetagende. Disse myrer er flere hundrede maal og er kanalisert de to sidste aar. Foruten avløpskanalerne har man her maattet foreta en ganske kostbar elveforbygning — saakaldt flomgar, som vasdragsvesenet har ydet adskillig bidrag til.

Imidlertid ligger Hemsedals antagelig største myr endnu i sin naturlige tilstand. Jeg tænker her paa den store *Flaamy*, som hører til Eikre- og Aalrustgaardene. Denne ligger nærmere Hallingdal, ca. 20 km. fra Gol og like ved siden av hovedveien, mellom denne og elven. Her kunde være plads for mange pene gaarder, men for øieblikket var det umulig at faa gjort noget, da man ikke hadde ordentlig greie paa grænserne mellom de forskjellige eiendomme. Forhaabentlig vil *Lars Eikre*, som eier en større del av myren og er meget interessert for myr dyrkning, prøve at faa rede paa eiendomsforholdet.

I Hemsedal tinget jeg bort et par gjødslings- og engfelter; men jeg fandt ikke forholdene passende for en høifjeldsstation. Dalen ligger ca. 600 m. o. h., mens de fleste sætre ligger 1—300 m. høiere.

2. Tisleiedalen.

Det var med adskillig spænding jeg reiste opover mot Tisleiedalen. Direktør *Ødegaard* hadde sagt, at den var landets vakreste sæterdal, og jeg hadde hørt, at der i dette dalføre, som ligger fra 800 til over 900 m. o. h., bodde folk hele aaret. Jeg maa si, at jeg blev ikke skuffet, da jeg kom op fra den trange, lumre Hallingdal og fik se Tisleiedalens store vidder. Her var det vakkert: store, svakt heldende bakkeskraininger ned fra de forholdsvis lave fjeld og aaser, som grænser like indtil, og med Tisleiefjordens og Storevatns sølvblanke flater i midten og Jotunheimens vilde takker som ramme om det hele. Her er sikkert ogsaa store muligheter for jordbruket. Paa en maate er dalen godt utnyttet: der ligger næsten sæter i sæter, saa nede i selve dalen er der vistnok ikke beite for stort mer kreaturer end der aar om andet ligger; men mulighetene ligger i *nydyrkning*, særlig av myr, som Tisleiedalen har slik overflod paa. De fleste myrer saa ut til at være godt skikket for dyrkning. Som regel var det ganske grunde starmyrer — delvis bevokset med fjeldvier og dvergbjerk.

De faa myrer, som var dyrket, gav overraskende gode resultater. Jeg skal som eks. fortælle litt om de resultater, *Tore Fensen Juven* hadde naadd. Han er oprindelig fra Hemsedal, men bodde nu i Gol. Hans

sæter, Juvensæteren, laa ca. 900 m. o. h. syd for den vestre ende av Tisleiefjorden. For 5 aar siden hadde han brutt op omkring 1 maal myr. Første aar saadde han byg, men sommeren blev for kold, saa det blev næsten ingen avling; men manden gav ikke taapt for det, næste aar saadde han høstrug, og nu fik han bra avling. Rugen greide vinteren og blev mandshøi næste sommer. I rugen saadde han en blanding av rødkløver, alsikkekløver og timotei. I aar var der dels 2, dels 3-aars eng paa myren. Plantebestanden paa 2-aars eng bestod av omkring $\frac{3}{4}$ rødkløver og $\frac{1}{4}$ timotei. Engen var ualmindelig tæt og frodig — den vakreste eng jeg saa paa Østlandet i sommer. Eieren og jeg anslog avlingen til omkring 700 kg. pr. maal. Paa 3-aars engen bestod plantebestanden mest av alsikkekløver, desuten var der adskillig av timotei og rødkløver. Myren var ca. 0,5 m. dyp og opdyrkingen meget enkel. Der var brukt 0,5 m. dype aapne grøfter med ca. 10 m. mellemrum. Det var dog meningen at fylde dem næsten i dagen med sten — som i Hemsedal. Juven hadde kjørt paa ca. 2" jord, efterat tuerne var jevnet ut, hvorpaa han harvet — uten at pløie først. Gjødslingen bestod de første aar av jordblandet husdyrgjødsel; ifjor bruktes 50 kg. thomasfosfat og 50 kg. kainit pr. maal. En anden myr dyrker i Tisleiedalen fortjener ogsaa at nævnes, nemlig *Tolleiv Furuhytta*. Hans gaard ligger i nærheten av høifjeldshotellet Sanderstølen, noget over 800 m. o. h., og han bor her hele aaret. Han har ca. 80 maal myr indenfor gjærdet. Derav er henimot halvparten opdyrket paa en maate. Overflaten var planert, tuerne vækhugget og fylt i forsænkningerne. Han gjødslet med sand- og grusblandet kompost og lot marken græsbinde sig selv. Plantebestanden bestod paa de dyrkede steder væsentlig av de samme arter som paa den udyrkede myr, nemlig mest stararter. Dog var der mer hvitkløver og græsarter som rap, hvein og bunke paa de dyrkede steder. Myren var avgrøftet med 70—80 cm. dype stengrøfter med 24 m. avstand. Hvor der var opkommer, var der tat en ekstra grøftestub. Denne avstand ansaa Furuhytta som passende og var ræd for at grøfte for meget. Græsset var noget kort men rottæt, og i gode aar fik han »stiv sibreitsle«. Der var ikke saadd i græsfrø, og han forsøkte iaar for første gang kunstgjødsel, thomasfosfat og kainit. Paa grund av den tørre sommer var virkningen ikke stor, dog syntes hvitkløveren at komme tettere og frodigere.

I nedre del av Tisleiedalen, i nærheten av Merket, bor den bekjendte lærer *Tore Aaberg* paa Aabjørstølen, som ligger henimot 800 m. o. h. Hans løkke er 36 maal og med avlingen herfra vinterforet han ifjor 6 kuer, 1 treaarings okse og 2 kviger. »Da maatte De vel bruke adskillig hjelpefor,« sa jeg. »Nei,« sa Aaberg, »det eneste for, som ikke stammet fra sæterløkken, var 2 lass renlav og 4 sækker kraftfor.« Men saa hadde ogsaa Aaberg fin-fine kløver- og timoteieng.

Som disse eksempler viser, gaar det an at avle bra med for selv saa høit oppe som 8 à 900 m. o. h.

Tisleiedalen er vel en av de høiestliggende bygder i landet, hvor der bor folk hele aaret, og det merkelige ved denne fjeldbygd er, at den i motsætning til de fleste andre gaar frem. Lærer Aaberg meddelte, at i 50—60 aarene var der kun 6 fastboende i dalen; nu er de øket til 23, derav er ikke mindre end 7 flyttet op i de sidste 10 aar. Flere tænkte paa at sælge gaarden nede i bygden og flytte op paa fjeldet. Nogen ældre folk vilde ta igjen sæteren istedenfor følge.

Denne opflytning er naturligere end man skulde synes ved første øiekast. Nede i dalen er der trangt; det meste av den dyrkbare jord er allerede tat under kultur. Paa fjeldet derimot er der næsten overalt uhyre vidder med let dyrkbar jord. Jeg mener, at hvis der nu først hadde kommet folk for at bosette sig i disse trakter, vilde bygderne likesaa gjerne blit lagt oppe paa fjeldvidderne som nede i dalen. Kornavlens spiller nemlig ikke paa langt nær den rolle som før — forutsat at man har ordentlige kommunikationer.

I Tisleiedalen saa jeg paa 3 steder, som alle er skikket som plads for den paatænkte forsøksstation, nemlig 1) *Eikre sæter*, som hører til Hemsedal, 2) *Furuhytta* og 3) *Aabjørstølen*.

1) *Eikre sæter* tilhører *Lars Eikre*, Hemsedal, og ligger syd for Storevatn i en høide av vel 900 m. o. h. Indenfor sæterløkken er der en myr paa omkring 10 maal, som eieren var villig til at avgi til forsøk. Myrdybden var noget forskjellig; i den ene kant var den ca. 0,5 m., men den tiltok snart til over 2 m. Det er en star-brunmosemyr, som delvis er bevokset med fjeldvier. Undergrund: moræneler og -grus. Som en merkværdighet skal nævnes at der i overflaten fandtes adskillig metemark, skjønt myren ikke var avgrøftet. Den har en noget tungvindt adkomst. Fra ordentlig vei i Hemsedal var der ca. 12 km.

2) *Furuhytta* ligger noget nedenfor midten av Tisleiedalføret vel 800 m. o. h. Som før nævnt eies den av *Tolleiv Furuhytta*, som har indgjærdet ca. 80 maal myr. Utenom gjærdet ligger der imidlertid paa hundredevis av maal dyrkbar myr. Dette er ogsaa en starmyr, men her er mindre brunmose end paa Eikrestølen. Dybden er fra 0,5 til ca. 1 m. Der er tat op en avløpskanal langsefter og flomgrøfter utenom, saa der kun trænges sugegrøfter. Undergrunden bestaar ogsaa her av morænemateriale, ler, grus og tildels store stener. Furuhytta er efter min opfatning det bedst skikkede sted for omhandlede forsøksstation — av de som jeg undersøkte paa reisen. Beliggenheten maa vel siges at være tilstrækkelig høi. Adkomsten forholdsvis let. Kjørevei gaar like forbi, til Aurdal st. er der ca. 26 km. og til Gol st. omtrent like langt. Der er nu paabegyndt en ny førsteklasses vei, som kommer til at gaa over eiendommen.

3) *Aabjørstølen*. Den før omtalte lærer *Aaberg* eier en ganske grund myr, som ligger ned til Ølsjøen. Her har Selskapet for Norges Vel under overveielse at kjøpe et par maal og dyrke op. Myrselskapet kunde faa en teig som ligger like indtil, saaat man kunde indgjærde det i fællesskap. Myren er fra 0,30 til ca. 0,50 m. dyp starmyr med

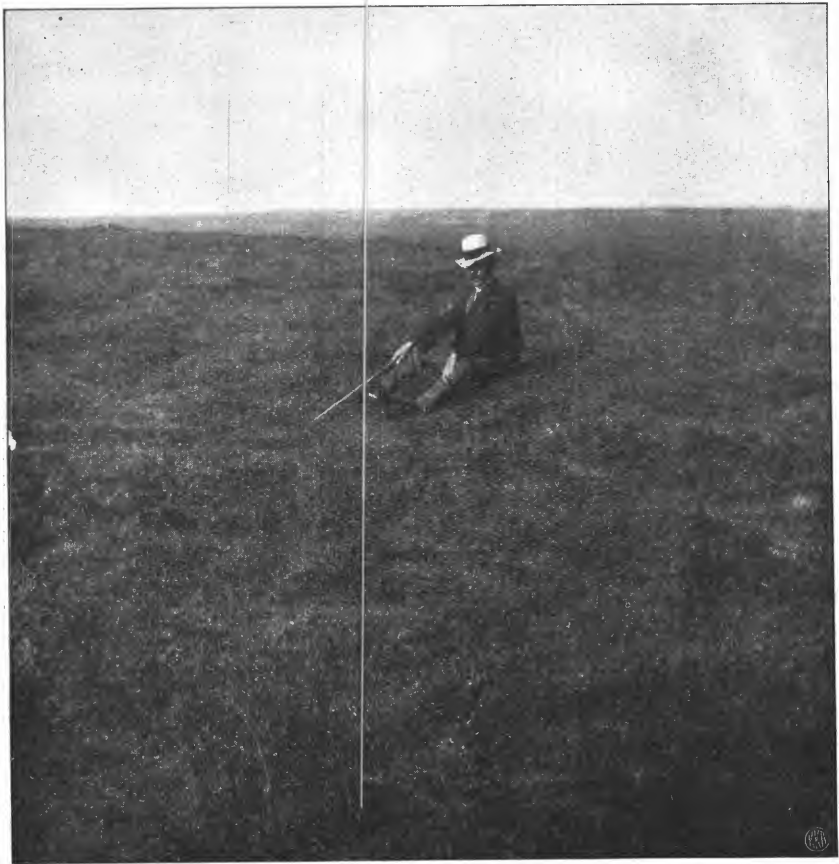

Timoteieng paa Grunna sæter.

moræneler til undergrund. Myren er av udmerket beskaffenhet, men ligger noget lavt — noget under 800 m. o. h. At Selskapet for Norges Vel ogsaa agter at gaa igang med opdyrkning her, har vel baade fordeler og mangler. Paa den ene side er det mindre paakrævet, at begge selskaper anlægger forsøk paa omtrent samme slags jord (det stykke S. f. N. V. hadde set ut bestod delvis av fastmark, dels av grund myr). Paa den anden side kunde som nævnt gjærdet opføres i fællesskap — og samme folk maatte kunne brukes til opdyrkning og som feltbestyrere.

3. *Bagn og Reinli almenning.*

Om denne undersøkelse er avgit særskilt beretning til styret for nævnte almenning. Her var umaadelige vidder med udmerket dyrk-

Fra Trysils »Prærier«.

ningsmyr i en høide av 7—800 m. o. h. Disse myrer tilhører almenningen, og styret hadde under overveielse at gaa igang med opdyrking, noget jeg paa det bestenteste raadet til. Ifald dette blir noget av, mente formanden, at myrselskapet kunde faa overlatt endel kanalisert og indgjærddet myr til forsøk. Formanden lovet at sende myrselskapet underretning, ifald det blev noget av med dyrkningen. Da det endnu er paa det uvisse, om man gjør alvor av dyrkningen her, kan der for tiden neppe bli tale om at lægge stationen her.

4. Øier i Gudbrandsdalen.

Her saa jeg paa *Grunna sæter*, som eies av stortingsmand *Gilleboe*. Her er ca. 20 maal indenfor gjærddet. Herav er ca. halvparten omtrent flat og nogenlunde ensartet. Myren var dannet hovedsagelig av star-

arter, dog var der adskillig mose — baade brun- og hvitmose. Dybden var paa den flate myr paa de fleste steder over 2 m. H. o. h. ca. 900 m. Paa endel av myren var der før omkring 50 aar siden tat op aapne grøfter med 16 m. avstand. Teigene var planert og gjødslet med jordblandet husdyrgjødsel. Der vokste dog mest stararter, og utbyttet var ikke rart. Før 4 aar siden pløiet Gilleboe op to teiger, som iaar laa til 2-aars eng. De var isaadd med timotei. Græsbinden var noget tynd, men ganske frodig, hvor der var brukt noget videre gjødsel. Her er mindst 5 maal udyrket myr, som er skikket for forsøk, og Gilleboe har en søn, som er agronom, og som i tilfælde er villig til at anlægge og skjøtte feltene.

5. *Trysil.*

Her er ogsaa umaadelige myrvidder, men gjennomgaaende er det ikke saa gode dyrkningsmyrer som paa Valdres og Hallingdalsfjeldene. En stor del er dog godt dyrkbare. Da det her dreier sig om tusenvis av maal, og der i Trysil er en baade interessert og kyndig mand til at forestaa forsøkene, nemlig herredsagronom *Narud*, bør myrselskapet forentlig anlægge en særskilt forsøksstation her.

Narud hadde underhandlet med gaardbruker *Grambo* paa Embo, som ligger omkring 550 m. o. h. Han hadde i sommer dyrket op 30 maal myr og var villig til at dyrke op ca. 9 maal til forsøk — paa de betingelser, at han kostet opdyrkingen og beholdt avlingen, og at myrselskapet ydet gratis kunstgjødsel og græsfrø, samt gav nogen godtgjørelse for anlæg og høstning av forsøkene.

Fra alle disse steder er der indsendt prøver til Statens Kemiske Kontrolstation til kemisk analyse. Resultatet herav er endnu ikke indkommet.

Som før omtalt er de fleste av de undersøkte steder brukbare for en høifjeldsstation for myr dyrkning. Foruten disse er der naturligvis mange andre steder, som er like saa vel skikket.

Av de før beskrevne myrer anser jeg *Furuhytta* som det bedste sted. Dernæst holder jeg *Eikre sæter* og *Grunna sæter* som mest vel-skikket. *Abjørstølen* gaar ogsaa godt an, hvis man anser kombinationen med Selskapet for Norges Vel for heldig.

Forresten vil det heldigste være at anlægge forsøk paa flere steder. De maatte i saa fald gjøres enklere og billigere. Den ønskeligste ordning er efter min mening, at der anlægges en større fuldstændigere utstyrt station med en dygtig og interessert mand som leder og desuten flere mindre enklere felter, som kunde anlægges og høstes av de respektive eiere.

Slutbemerkninger.

EFTER det jeg saa og hørte paa reisen i sommer, er jeg overbevist om, at *dyrkning av myr i sætertrakterne er meget berettiget*. Saa meget mer som det ofte er den eneste maate en stor del av gaardene i vore fjelddaler kan utvide sig paa. Dalene er trange, og den meste jord, som kan dyrkes med rimelige omkostninger, er allerede opbrutt. Dette er vel en av hovedaarsakerne til de høie jordpriser i vore fjelddaler. I Hemsedal opgav lokalkjendte mænd, at i maal dyrket jord værdsattes til 2 à 300 kroner, og i Bang i Valdres regnedes op til 4 à 500 kroner pr. maal. Det er jo næsten tomtepriser, og skulde driften baseres bare paa jorden nede i dalen, vilde det ikke gaa. Det er *fjeldbeiterne, sæterløkkerne og skogen* som er aarsak til, at der kan betales saa høie jordpriser.

Men utnyttelsen av fjeldbeiterne er avhengig av den dyrkede jord, eller rettere sagt: av hvormeget vinterfor der kan skaffes. Fra selve dalene kan man ikke vente nogen stor forøkelse, da den dyrkede jord som regel drives godt, og de dyrkbare arealer er som nævnt smaa. Men paa fjeldet har man vidder nok. Der ligger mangesteds hele prærier av grund myr — vel skikket for dyrkning. Naar man maa betale op til 4 à 500 kroner for dyrket jord nede i dalen, og der et par timers vei oppe paa fjeldet ligger myrer, som kan dyrkes op for 40 à 50 kroner, ja tildels endnu billigere, saa kan jeg ikke forstaa andet, end at opdyrkningen er paa sin plads.

En ikke ubetydelig del av vinterforet skaffes allerede fra fjeldet i disse distrikter. Hver sæter har sin indgjærdede sæterløkke som slaaes aarlig. Men sæterløkkerne bestaar omtrent udelukkende av fastmark, ofte av tørre bakker, og avlingen blir som regel liten, til trods for at man anvender ikke saa litet gjødsel. Nu vilde man vistnok kunne drive avlingen op adskillig, om der blev *pløiet* en gang imellem og *saadd i engfrø*; men da maatte sætervoldene ryddes bedre, og dette vilde de fleste steder bli et ganske kostbart arbeide. Man vilde faa opdyrket meget mer jord ved at lægge tilsvarende arbeide paa myrene. Det var ogsaa en almindelig erfaring baade i Valdres og Hallingdal, at *opdyrkede sætermyrer gav baade større og aarsikrere avling end fastmarken*.

Eiendomsforholdene vanskeliggjør, for ikke at si umuliggjør, for tiden opdyrkning av fjeldmyrer i større maalestok. Naar undtages de indgjærdede sæterløkker er jorden sameie, eller om skogen og dermed grunden er utskiftet, er beiteretten fælles. Vil nu en opsitter hegne ind og dyrke op et stykke myr, negter ofte de beiteberettigede det. At faa utskiftning i slike tilfælder er meget vanskelig efter den nu gjældende lov. *En forandring av utskiftningsloven i dette stykke er derfor meget paakrævet*. Enhver, som vil dyrke, maa kunne faa sig utlagt dyrkningsjord efter sin skyld — uanset om naboen intet vil gjøre. I sætertrakterne er der som regel jord nok igjen til beite; men selv om opdyrkningen skulde formindske beitet nævneværdig, *saa maa den svakere ut-*

nyttelse vike for den sterkere, her som andetsteds. Jeg talte med flere, som den fælles beiteret hadde hindret i at gaa igang med opdyrking. Det er derfor glædelig, at *Kleist Gedde* har sendt statsmyndighetene en henstilling om at lette adgangen til at faa utlagt dyrkningsjord i fjeldet, en henstilling, som ogsaa myrselskapets styre har git sin varmeste tilslutning.

Som de omtalte eksempler fra Tisleiedalen viser, kan man gjøre regning paa ganske bra foravlinger selv i en høide av 8 à 900 m. over havet. Her skal ogsaa nævnes eksempler paa dyrkning av korn og poteter i sætertrakterne. Paa *Björdal* og *Høverlien* sætre i Bagn og Reinli almenning har man i en aarrække avlet brukbare poteter hvert aar. Hvor høit disse sætre ligger kan ikke opgives nøiagtig, men antagelig er høiden mellem 7 à 800 m. o. h. Presten *Sandberg* i S. Aurdal avlet flere aar modent byg paa *Bratterud* sæter, som ligger i omtrent samme høide.

Lokalkjendte folk mente, at det var ikke saa farlig med frostlændtheten paa fjeldet. Gaardbruker *Eirik Wold*, Bagn, sa, at paa eftersommeren frøs det snarere nede i dalen end oppe paa sætrene. Forresten var det en almindelig erfaring, at »førejulsvinteren« var mildere paa fjeldet end nede i dalen; det er gjerne først ut i februar eller mars, at fjeldet blir koldere.

Naar der blir lagt bedre veier op til sæteren og der efterhvert dyrkes op mer jord omkring dem, er det ikke usandsynlig, at folk begynder at flytte op i sætertrakterne flere steder end i Tisleiedalen. Efter mit skjøn maa f. eks. sætrene i Bagn og Reinli egne sig mindst like saa godt for fast bosætning. Her er ogsaa umaadelige vidder. Eksempelvis skal nævnes *Venelien*, en sammenhengende flate paa omkring 5000 maal, hvorav det meste er god dyrkningsjord — ca. halvparten er myr, og resten bestaar av fastmark med moræneler og -grus under og et større eller mindre muldrag øverst.

Da fremhjælp av opdyrkingen i sætertrakterne, spesielt av myrene, er en hovedbetingelse for utnyttelse av vore store fjeldbeiter, bør det offentlige træde støttende til. Hvad der fortiden er mest paakrævet er:

1. Grundige forsøk for at finde de bedst skikkede planteslag og kulturmidler.
 2. Flere og bedre veier. Det trænges næsten overalt.
 3. Forandring av utskiftningsloven, saaat det blir lettere adgang til at faa utlagt dyrkningsjord.
-